

บทที่ 5

บทสรุป

การพัฒนาชนบทที่หมู่บ้านเขาป่าเจ้าได้ช่วยสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงจากการพัฒนาชนบทแนวใหม่ที่เป็นการพัฒนาแบบประชาชนมีส่วนร่วม จากสภาพความเป็นมาแห่งบทบาทของรัฐที่มีต่อการพัฒนาชนบทจะสลับสนเมื่อรัฐพยายามสร้างวิถีชีวิตที่พัฒนาให้กับประชาชนในชนบทคนกลุ่มหนึ่งในหมู่บ้านคือผู้นำท้องถิ่นได้กลายเป็นเครื่องมือใช้ระดมประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนา การเร่งรีบให้เห็นผลอย่างรวดเร็วถูกกำหนดโดยเงื่อนไขการประกวดแข่งขัน และเป็นการดำเนินการตามแผนงานของหน่วยราชการ ถึงแม้ว่า โดยแท้จริงผู้นำท้องถิ่นจะปรารถนาและต้องการท้องถิ่นชนบทให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี สอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่นก็ตาม แต่ว่าการกระตุ้น เร่งเร็ว เพื่อการตอบสนองนโยบายของทางราชการ เป็นวิถีทางหนึ่งที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการและท้องถิ่นจะได้เจริญขึ้น ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นไปศึกษาพฤติกรรมของผู้นำท้องถิ่น ซึ่งเป็นตัวเชื่อมโยงและถ่ายทอดกระแสการพัฒนาให้กับชาวบ้าน ข้อมูลที่พบในกิจกรรมการพัฒนาก่อนหมู่บ้านเขาป่าเจ้านั้นก็พบผลการวิจัยเช่นเดียวกับการศึกษาอื่น ๆ ก็คือ ผู้นำท้องถิ่นเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดต่อผลสำเร็จในการพัฒนาชนบท แต่ข้อสรุปเช่นนี้เป็นข้อสรุปอย่างกว้าง ๆ เท่านั้น บทบาทของผู้นำท้องถิ่นในสถานการณ์การพัฒนาชนบทแนวใหม่ หากจะวิเคราะห์ในแง่มุมทางการเมือง ก็ย่อมช่วยอธิบายเกี่ยวกับการเมืองในหมู่บ้าน เช่น อำนาจ อิทธิพล การแบ่งปันผลประโยชน์ การขัดแย้ง และกิจกรรม การพัฒนาที่มีผลต่อโครงสร้างอำนาจทางการเมือง เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าการพัฒนาชนบทแนวใหม่เป็นเครื่องมือของรัฐที่ต้องการดึงเอาประชาชนในชนบท เข้ามาสู่ทิศทางเนื้อหา และวิธีการของการพัฒนาที่รัฐกำหนดไว้ ลักษณะเช่นนี้จะมีผลกระทบต่อการเมืองในหมู่บ้านอย่างไร เช่น การก่อตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านให้มีลักษณะแบบราชการ คณะกรรมการหมู่บ้านถูกกำหนดให้มีบทบาทเชิงบริหารกิจกรรมใด ๆ ของหมู่บ้าน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาชนบทแนวใหม่ตามคำแนะนำของทางราชการ ดังนั้น ผลการศึกษานี้ย่อมจะช่วยขยายให้แง่คิดเพิ่มในความรู้เกี่ยวกับการเมืองในหมู่บ้านต่อไป

สมมติฐานกับผลการวิจัย

การวิจัยนี้กำหนดสมมติฐานไว้ว่า "การพัฒนารูปแบบเมื่อพิจารณากิจกรรมการพัฒนาที่ระดับหมู่บ้าน ผู้นำท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญต่อผลสำเร็จในการพัฒนารูปแบบ โดยผู้นำท้องถิ่นย่อมจะใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ต้องการ ซึ่งกรรมวิธีของผู้นำท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบนั้นเป็นผลมาจากปัจจัยด้านสภาพทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ และคุณลักษณะเฉพาะตัว เช่น ความรู้ ความเสียสละ ความคิดริเริ่ม ความกล้าเสี่ยง ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร การมีพรรคพวกเพื่อนฝูงมาก เป็นต้น การสรุปผลการวิจัยกับสมมติฐานนี้ จะวิเคราะห์กรรมวิธีหรือเทคนิคต่าง ๆ ของผู้นำท้องถิ่นในแง่มุมมองทางการเมือง (political aspect) เท่านั้น การสรุปผลการวิจัยจึงเป็นการนำข้อมูลที่ค้นพบขึ้นมาวิเคราะห์และพิจารณาว่ายืนยันสนับสนุน (support) สมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่ โดยจะพิจารณาแต่ละเรื่องตามลำดับต่อไปนี้

1. กิจกรรมการสร้างสิ่งสาธารณูปการ ซึ่งกล่าวถึงเรื่องการสร้างประปา ขนบการบูรณะซ่อมแซมและทำถนนหนทางในหมู่บ้าน การสร้างศาลาเทอดพระเกียรติ และการทำรั้วของหมู่บ้าน ดังนี้

1.1 การสร้างประปาชนบท เน้นความสำคัญไปที่การสร้างประปาควนน้อย เป็นแห่งแรก พิจารณาแบ่งกิจกรรมออกเป็นขั้นตอนตามลำดับดังนี้

ในการริเริ่มนั้น ความคิดริเริ่มในการสร้างประปาชนบทเกิดจากกลุ่มผู้นำของหมู่บ้านกลุ่มหนึ่ง คือ คุณเปลื้อง จิตคงสง, คุณเจริญ เทพหนู, คุณเปลื้อง ชูช่วย และคุณประทีป แก้วหนู โดยมีผู้นำคนสำคัญในกลุ่มนี้คือคุณเปลื้อง จิตคงสง เนื่องจากเป็นผู้เริ่มคิดชักชวนคนอื่น ๆ เข้ามาร่วมคิด ความเป็นจริงเช่นนี้กล่าวได้ว่าเป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวของผู้นำเกี่ยวกับการริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งที่มีประโยชน์ต่อคนในชุมชน

ในการชักนำความคิดเพื่อการหาความสนับสนุนจากชาวบ้านนั้น กลุ่มผู้นำได้สอบถามชักชวนชาวบ้านอย่างจริงจัง การสนับสนุนส่วนหนึ่งมาจากความสามารถในการเข้ากับผู้อื่นได้ (domination) และด้านความเสียสละด้วยประการต่าง ๆ เท่าที่ทำได้ อันได้แก่ เวลา ใช้เครื่องยนต์และอุปกรณ์ส่วนตัวต่าง ๆ เพื่อทดลองให้ชาวบ้านเห็นผลจริงจัง

การลงมือก่อสร้าง บทบาทของผู้นำยิ่งมีมากขึ้นและซับซ้อน ทั้งในส่วนตัวของคนที่เป็นผู้นำนั้นเขาได้ให้การสนับสนุนการก่อสร้างเป็นอย่างมาก อันได้แก่ ที่ดินที่ใช้เป็นที่ก่อสร้าง เงิน วัสดุอุปกรณ์ก่อสร้าง ผู้นำจึงต้องมีฐานะดีพอสมควรจึงสามารถแสดงออกเช่นนี้ได้ นอกจากนี้ส่วนหนึ่งที่ทำให้งานสำเร็จก็คือผู้นำได้ใช้ความสามารถติดต่อขอความช่วยเหลือจากภายนอกหมู่บ้าน เนื่องจากผู้นำนั้นเป็นคนกว้างขวางรู้จักและมีเพื่อนฝูงมาก และสามารถวิ่งเต้นโดยการสร้างความสนิทสนมกับข้าราชการเพื่อขอรับการสนับสนุน สิ่งเหล่านี้เป็นความสามารถและไหวพริบของผู้นำ ประกอบกับมีฐานะดีพอที่จะกระทำเช่นนั้นได้ ในส่วนความร่วมมือจากชาวบ้าน ทั้งด้านการเงินและการใช้แรงงานนั้น การจัดการและการควบคุมโดยสถานภาพแบบผู้นำไม่เป็นทางการจากการแบ่งสายหรือละแวกบ้านให้ผู้นำแต่ละคนรับผิดชอบดำเนินการ

ในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค พบว่าในการชักนำให้ชาวบ้านผู้ไม่ร่วมมือให้เข้าร่วมดำเนินการนั้น ผู้นำจะเป็นผู้ขอร้องให้ผู้นั้นกระทำตามได้โดยเป็นอิทธิพลที่เกิดจากความเกรงใจในสถานภาพความเป็นผู้นำในละแวกบ้าน เนื่องจากผู้นำนั้นเป็นผู้ที่ให้ความช่วยเหลือเพื่อนบ้านอยู่เป็นประจำ ปัญหาทางการเงินนั้นผู้นำบางคนได้ให้ชาวบ้านหยิบยืมเงินของเขาไปก่อน นอกจากนี้ยังขจัดความขัดแย้งอันจะเกิดจากความแตกต่างหรือช่องว่างระหว่างฐานะของคน สามารถคิดวิธีการให้ชาวบ้านสามารถทำงานร่วมกันจนเกิดผลสำเร็จ

เมื่อประสบความน้อยสร้างสำเร็จก็ทำให้เกิดการยอมรับจากข้าราชการเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำที่มีต่อชุมชนแห่งนี้ ดังนั้น การสร้างประปาเขาน้อยจึงได้รับการยอมรับจากข้าราชการและให้ความช่วยเหลือ เมื่อพิจารณาวิธีการของผู้นำก็มีลักษณะเช่นเดียวกับการสร้างประปาเขาน้อย พบว่าปัจจัยด้านคุณลักษณะเฉพาะตัวของผู้นำเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จ สิ่งเหล่านี้ได้แก่ ความเสียสละ ความซื่อสัตย์สุจริต และความกล้าเสี่ยง เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมของผู้นำในการสร้างประปาชนบทนี้สอดคล้องกับที่มาของอำนาจของผู้นำในสังคมไทย ดังที่ จักรกฤษณ์ ตรีเศียรได้กล่าวไว้

1.2 การบูรณะและทำถนนหนทางในหมู่บ้าน บทบาทของผู้นำนั้นจะต้องมีหน้าที่ในการประสานความร่วมมือให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย และเป้าหมายสำคัญนั้นอยู่ที่การชนะประกวดหมู่บ้านพัฒนาที่ผู้นำได้ตัดสินใจเข้าร่วมไว้แล้ว บทบาทของผู้นำของหมู่บ้านจึงพิจารณาได้สองด้านคือ บทบาทเพื่อชุมชนหรือต่อชาวบ้าน และบทบาทเพื่อราชการ

บทบาทในการระดมความร่วมมือ (integration) จากชาวบ้านนั้น พบว่า ได้มีการจัดโครงสร้างการปกครองเพื่อการใช้อำนาจของผู้เฒ่าในหมู่บ้าน โดยแบ่งหมู่บ้าน ออกเป็น 4 เขต รองรับกับโครงสร้างแบบหมู่บ้าน อฟฟ. พร้อมทั้งจัดให้ผู้นำที่สามารถมีอิทธิพล ชักนำชาวบ้านในเขตนั้น ๆ เป็นหัวหน้าเขต ผู้นำที่เป็นหัวหน้าเขตบ้านเหล่านี้มีหน้าที่ ประสาน ความร่วมมือ ทั้งในกิจกรรมการบูรณะถนนหนทาง และในเรื่องอื่น ๆ ด้วย ในการระดม ความร่วมมือจากชาวบ้านอาจกล่าวได้ว่าไม่ได้เป็นอิทธิพลที่เกิดจากสถานภาพที่กำหนดขึ้นนี้โดยตรง เพราะเมื่อผู้นำมีสถานภาพหรือตำแหน่ง (status) ในสังคมแล้วจะทำให้เขามีอิทธิพลชักนำ ชาวบ้านไปในทิศทางที่เขาต้องการได้อย่างสมบูรณ์ แต่ว่าบทบาทของผู้เฒ่านั้น เกิดจากคุณ ลักษณะส่วนตัวเป็นส่วนใหญ่ อันได้แก่ความเสียสละ เป็นคนพูดจริงทำจริง มีความคิดริเริ่ม เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากการสร้างบรรยากาศในการทำงานและให้บริการต่าง ๆ เช่น การ ออกเงิน สิ่งของ การเลี้ยงอาหาร ฯลฯ เป็นต้น

บทบาทเพื่อหน่วยราชการ ด้วยการแสดงออกซึ่งการเป็นตัวแทน (representation) ในการติดต่อประสานงานกับหน่วยราชการ การต้อนรับข้าราชการที่ นำเครื่องจักรกลต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือในการทำถนนหนทางจนเสร็จจุล่งด้วยดี

กรณีปัญหาที่เกิดจากการตัดถนนผ่านที่ดินของชาวบ้านที่เขาไม่ยินยอมนั้น ผู้นำของหมู่บ้านได้ใช้อิทธิพลที่เกิดจากความสัมพันธ์ส่วนตัวทั้งต่อผู้นำโดยตรง หรือต่อบุคคลอื่นที่ ผู้นำสามารถจะใช้อิทธิพลผ่านจากบุคคลที่สามนี้ไป ลักษณะของความสัมพันธ์เกิดจาก ความ เกรงใจ บุญคุณ อาวุโส เครือญาติ จึงเป็นวิธีการของผู้นำที่ใช้อิทธิพลเช่นนี้ให้บุคคล ปฏิบัติตามที่เขาต้องการ

1.3 การสร้างศาลาเทอดพระเกียรติ เนื่องจากการสร้างอาคารนี้มาจากการแนะนำของข้าราชการ ดังนั้น บทบาทของผู้นำของหมู่บ้านจึงเน้นความสำคัญไปในด้าน การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้าง เป็นการแสดงออกในฐานะที่เขามีตำแหน่งอยู่ในคณะกรรมการ หมู่บ้านเพื่อการพัฒนา ผลสำเร็จในการสร้างศาลาเทอดพระเกียรตินั้น พบว่าผู้นำของหมู่บ้าน ได้เสียสละทรัพย์สินส่วนตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งจาก คุณพร้อม หนูพันธ์ และคุณเป็ลื่อง จิตคงสง ส่วนการจัดหาไม้ และวัสดุก่อสร้าง นั้นผู้นำสามารถจัดหามาได้เนื่องจากการมีพรรคพวกเพื่อน ฝูงมาก ในการระดมแรงงานจากชาวบ้านนั้นก็มิมีลักษณะ เช่นเดียวกับการทำถนนหนทางในหมู่บ้าน ดังที่กล่าวมาแล้ว

1.4 การทำรื้อของหมู่บ้าน กิจกรรมนี้ทำตามความประสงค์ของข้าราชการ ที่กำหนดให้ผู้นำของหมู่บ้านไปชักนำให้ชาวบ้านกระทำ สถานการณ์ของการพัฒนาในช่วงที่มีการดำเนินการเรื่องนี้อยู่ในภาวะเร่งรีบเต็มที่เพื่อการชนะประกวด สิ่ง ผู้นำชี้แจงต่อชาวบ้าน คือ การชักนำให้จัดจ้อที่เป้าหมายคือการชนะประกวด บทบาทของผู้นำจึงต้องให้บริการอย่างเต็มที่ด้วยการสละทรัพย์สินส่วนตัวในการดำเนินการ อาทิเช่น เงิน ยานพาหนะ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เท่าที่จะหามาได้ การร่วมแรงทำงานกับชาวบ้านอย่างเต็มที่ด้วย จึงเป็นการสร้างความศรัทธาให้กับผู้ตาม ทำให้ผู้นำสามารถชักนำชาวบ้านไปในทิศทางตามต้องการได้

ตารางที่ 3 แบบแผนกรรมวิธีของผู้นำท้องถิ่นในการสร้างสิ่งสาธารณูปการ

เป้าหมาย	วิธีการ	ปัจจัยที่ใช้
การดำเนินการก่อสร้าง จัดทำสิ่งสาธารณูปการต่าง ๆ ให้สำเร็จโดยการกระทำ กิจกรรมประกอบกันของ คน 3 กลุ่ม คือ ชาวบ้าน ที่ยอมรับ ไม่ยอมรับ และ ข้าราชการ	1. วิธีการเสนอรืเริ่ม 2. วิธีการแสวงหาความ สนับสนุน ความร่วมมือ จากคนในหมู่บ้านเพื่อให้ ชาวบ้านยอมรับเป้าหมาย	1. ความรู้ ความกล้าเสี่ยง ความสามารถ และความสำนึก ที่จะสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น 2. การสร้างภาวะผู้นำ การใช้อิทธิพล เป็นผลจากการสร้างความศรัทธา โดยการแสดงออกในการนำด้วย การเสียสละ (เงิน ทรัพย์สิน ส่วนตัว) ความซื่อสัตย์สุจริต (บริสุทธิ์ใจ พูดจริงทำจริง) การ มีศิลปะในการพูด (โน้มน้าว เป็นกันเอง
	3. วิธีการชักนำกลุ่มชาวบ้าน ที่ยอมรับ(แรงงาน เงิน)	3. ความเสียสละ (เงิน ร่วมทำงาน) สร้างบรรยากาศการทำงาน และ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง

ตารางที่ 3 (ต่อ)

เป้าหมาย	วิธีการ	ปัจจัยที่ใช้
	4. วิธีการชักนำกลุ่มชาวบ้านที่ไม่ยอมรับการพัฒนา 5. วิธีการปฏิบัติต่อข้าราชการ - การต้อนรับ - การสร้างความเป็นกันเอง - การติดต่อวิ่งเต้น - กรณีที่มีการคอร์รัปชัน	4. สถานภาพทางสังคม (ผู้นำละแวกบ้าน ผู้อุปถัมภ์กลุ่ม) โดยการนำให้คนส่วนใหญ่เป็นสิ่งบีบบังคับทั้งทางตรงและทางอ้อม 5. ผู้นำต้องประยุกต์คุณสมบัติเฉพาะตัวเงิน และทรัพย์สินส่วนตัว

สรุป จะเห็นว่าบทบาทหลักของผู้นำอยู่ที่การสร้างความสำเร็จให้กับหมู่บ้าน ภาวะผู้นำมีลักษณะของการสร้างศรัทธา หรือการสร้างค่านิยมนับถือให้เกิดขึ้นในความรู้สึกของคนในหมู่บ้านอันมีพื้นฐานความเชื่อในเรื่อง "ความดี" "เพื่อนที่ดี" และ "ผู้นำที่ดี" ของสังคมไทย อิทธิพลที่เกิดขึ้นจึงเกิดจากพฤติกรรมของผู้นำที่เขาได้ใช้ทรัพยากรทางการเมืองไปเพื่อความสำเร็จเพื่อท้องถิ่น การทำตนเป็นตัวอย่างให้คนในหมู่บ้านปฏิบัติตาม หากพิจารณาในกรณีที่ผู้นำท้องถิ่นได้ใช้ทรัพยากรทางการเมืองไปเพื่อประสานความร่วมมือกับข้าราชการนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นส่วนที่ผู้นำเห็นว่า จะช่วยสร้างความสำเร็จในการพัฒนาตามที่ได้มุ่งหมายไว้เท่านั้น ซึ่งหมายความว่าแบบแผนและขั้นตอนในการใช้ทรัพยากรทางการเมืองของผู้นำนั้นมีจุดเริ่มจากการใช้คุณลักษณะเฉพาะตัวของผู้นำ เช่น ความคิดริเริ่ม ความรู้ความสามารถ ความกล้าเสี่ยง

ความเสียสละ ความซื่อสัตย์สุจริต ขึ้นต่อมาผู้นำก็จะใช้สถานภาพทางเศรษฐกิจ เข้าไปเป็นปัจจัยเสริมโดยเฉพาะคุณลักษณะของความเสียสละที่เปิดกว้างให้เพิ่มน้ำหนักของภาวะผู้นำมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 4 แบบแผนกรรมวิธีของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาอาชีพและรายได้

เป้าหมาย	วิธีการ	ปัจจัยที่ใช้
คนในหมู่บ้านร่วมดำเนินกิจการที่เกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพ และเพิ่มรายได้	1. วิธีการริเริ่มดำเนินกิจการ 2. วิธีการชักนำคนในหมู่บ้านให้เข้าร่วมกิจกรรม 3. วิธีการจัดการกิจการพัฒนาอาชีพและรายได้ที่ก่อตั้งขึ้น เช่น กลุ่มปรับปรุงคุณภาพวางแผน ฯลฯ	1. ความรู้ความสามารถ ความกล้าเสี่ยงกล้าทดลอง 2. ความเสียสละ (เงิน ที่ดิน ทรัพย์สินส่วนตัว) ความซื่อสัตย์สุจริต (พูดจริงทำจริง) ความรู้การมีศิลป์ในการพูด 3. ความซื่อสัตย์สุจริต (จัดสรรผลประโยชน์ด้วยความยุติธรรม) ความเสียสละ (แรงงาน เงิน ทรัพย์สินส่วนตัว) ไปในการจัดการโดยไม่คิดหวังผลตอบแทน

สรุป จะเห็นว่า การพัฒนาอาชีพและรายได้ของประชาชนเกี่ยวข้องกับคนกลุ่มเดียวคือ คนในหมู่บ้านที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม อิทธิพลที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรทางการเมืองเป็นไปเพื่อสร้างความศรัทธา เป็นไปเพื่อสร้างภาพพจน์ของผู้นำที่ดี เพื่อสร้างความเชื่อถือ ความไว้วางใจในความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้าน จากพฤติกรรมที่เป็นไปเพื่อจัดสรรผลประโยชน์ให้ชาวบ้านอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมเกื้อหนุน เป็นอย่างยิ่งกับการดำรงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับชาวบ้าน

2. กิจกรรมการพัฒนาอาชีพและรายได้ของประชาชน ซึ่งกล่าวถึงเรื่อง การตั้งกลุ่มปรับปรุงคุณภาพยางแผ่น การสร้างทำนบ และการออมทรัพย์เพื่อการผลิต

2.1 การตั้งกลุ่มปรับปรุงคุณภาพยางแผ่นนั้น ความคิดริเริ่มก่อตั้งเกิดจากผู้นำของหมู่บ้าน ความสำเร็จของกิจกรรมเรื่องนี้เกิดจากความกล้าเสี่ยงกล้าทดลองทำ ใช้ความเสียสละทั้งทรัพย์สินส่วนตัวในการดำเนินการ เช่น การตั้งที่ทำนบ การวิ่งเต้นติดต่อกับหน่วยราชการ เป็นต้น ในการระดมความสนับสนุนจากชาวบ้านให้มารวมกลุ่มนั้น ผู้นำของหมู่บ้านได้สร้างความศรัทธาโดยกระทำการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต บทบาทของผู้นำเช่นนี้จะเห็นได้ว่าเป็นคุณลักษณะของผู้นำ ประกอบด้วยผู้นำมีฐานะดีสามารถเสียสละทรัพย์สินส่วนตัวไปเพื่อส่วนรวม

2.2 การสร้างทำนบที่คลองห้วยแยง ความสำเร็จในเรื่องนี้เกิดจากความสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของกลุ่มผู้นำ และสะท้อนให้เห็นความสามารถของผู้นำในการพูดในที่ชุมชนจนสามารถได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้าน ในขณะที่บทบาทส่วนตัวของผู้นำนั้นก็จะต้องแสดงให้เห็นว่า "ใจใหญ่" เช่น การออกเงินได้มากกว่าชาวบ้านทั่วไป กล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความมีชื่อเสียงของผู้นำนั้น

2.3 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ความสำเร็จของเรื่องนี้เกิดจากความเชื่อมั่นที่ชาวบ้านมีต่อผู้นำที่เป็นผู้ดำเนินการ โดยเฉพาะความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ เป็นคนพูดจริงทำจริง และเป็นผู้เสียสละ ปรัชญาการณจากเรื่องนี้ที่ชี้ให้เห็นความสำคัญของผู้นำท้องถิ่นก็คือ กรณีเกิดความขัดแย้งระหว่างผู้นำของหมู่บ้าน ก็ส่งผลกระทบต่อกรดำเนินการกิจกรรมนี้ได้อย่างเห็นได้ชัด

3. กิจกรรมการพัฒนาคูณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ ซึ่งกล่าวถึงเรื่องการพัฒนาด้านสาธารณสุขมูลฐาน ผู้นำคนสำคัญในเรื่องนี้ก็คือ คุณเผื่อง จันทรแดง อาจกล่าวได้ว่าทางราชการได้คัดเลือกผู้นำท้องถิ่นที่มีคุณลักษณะเหมาะสมให้มีหน้าที่ทางด้านนี้ จากการที่พิจารณาให้คุณเผื่อง จันทรแดง เข้าอบรมเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และต่อมาเขาได้ทำหน้าที่ประสานติดต่อกับทางราชการ โดยมีความตั้งใจจริงในการดำเนินการด้านสาธารณสุขให้เป็นผลสำเร็จ วิธีการของคุณเผื่องนั้นเริ่มตั้งแต่ชักชวนผู้นำหรือหัวใจใน

ละเวกบ้านเข้ามาร่วมเป็นกลุ่มทำงานของตน กลุ่มผู้นำเหล่านี้จึงมีหน้าที่เป็นผู้สื่อสารสารสาธารณะ (พสส.) ด้วย เทคนิคของคุณเฟื่องจึงสามารถกระจายงานมอบหมายอำนาจหน้าที่ (delegation of authority) ให้กับผู้นำเหล่านั้นไปดำเนินการ เช่น การทำส้วม การสร้างภูมิคุ้มกันโรค เกี่ยวกับอนามัยแม่และเด็ก ฯลฯ นอกจากนี้คุณลักษณะด้านความรู้ความสามารถแล้ว เมื่อพิจารณาเรื่องการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดทำบัตรสุขภาพ การตั้งกองทุนยาหมู่บ้านนั้น ผลสำเร็จเกิดจากการเสียสละ ความซื่อสัตย์ และความจริงใจที่มีต่อเพื่อนบ้าน ประกอบกับได้รับยกย่องจากทางราชการให้เป็น อสม.ดีเด่น จึงยิ่งสร้างความมีชื่อเสียงและความเชื่อถือให้กับเขามากยิ่งขึ้น จนเพื่อนบ้านขอให้เขาสมัครเป็นผู้นำหมู่บ้าน แต่ว่าเขาได้ปฏิเสธ

หากกล่าวถึงเรื่องการปรับปรุงความเป็นอยู่ อีกด้านหนึ่งนั้นเกี่ยวข้องกับ การรวมกลุ่มแม่บ้าน และการดำเนินการตามแบบเคหะกิจการเกษตร ผลสำเร็จนั้นเกิดจาก คุณศิริวรรณ หนูพันธ์ เป็นผู้นำที่มีบทบาทสำคัญ ในการรวมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรนั้นนับเป็น คุณลักษณะเฉพาะตัวที่สามารถประสานติดต่อและทุ่มเทให้กับงานพัฒนา ในการดำเนินการ เกี่ยวกับการสอนทำอาหาร ทำขนม ฯลฯ นั้น คุณศิริวรรณ ได้ใช้เงิน และวัสดุอุปกรณ์ส่วนตัว เข้าไปในการดำเนินการ จากลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้ว่าถ้าหากผู้นำไม่มีคุณลักษณะเช่นนี้และ สถานภาพทางเศรษฐกิจจะตอบสนองต่อกิจกรรมได้แล้ว การดำเนินการต่าง ๆ ก็จะไม่อาจ สำเร็จจลุล่วงไปได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5 แบบแผนกรรมวิธีของผู้เฝ้าท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่

เป้าหมาย	วิธีการ	ปัจจัยที่ใช้
<p>การให้คนในหมู่บ้านปฏิบัติ หลักสาธารณสุขมูลฐาน และ ให้คนในหมู่บ้านมีสภาพความ เป็นอยู่ที่ดี</p>	<p>1. วิธีการริเริ่ม</p> <p>2. วิธีการชักนำคนในหมู่บ้าน ให้ยอมรับ และการมอบ หมายหน้าที่ให้ผู้นำละแวก บ้าน</p> <p>3. วิธีการปฏิบัติต่อชาวบ้าน ที่ไม่ยอมรับ</p>	<p>1. ความรู้ ความสำคัญในการสร้าง ความเจริญให้ท้องถิ่น และความ สามารถติดต่อประสานงานกับ เจ้าหน้าที่</p> <p>2. ความเสียสละ (เงิน ทรัพย์สิน แรงงาน) ความซื่อสัตย์ ความรู้ การมีศิลปะในการพูด ความเป็น กันเองไม่ถือตัว ความสามารถ ในการติดต่อสื่อสาร</p> <p>3. ให้ความช่วยเหลือทางการเงิน และการใช้อิทธิพลที่เกิดจาก ความเกรงใจในฐานะผู้นำของ ละแวกบ้าน</p>

สรุป จะเห็นได้ว่าแบบแผนในการใช้ทรัพยากรทางการเมืองเริ่มต้นจากการใช้
ความรู้ความสามารถ ด้วยความสำคัญที่จะสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น ในขั้นต่อมาเป็นการ
แสดงบทบาทที่ก่อให้เกิดความนิยมนับถือและศรัทธา นั่นคือ ผู้นำจะต้องมีความเสียสละ ตรง
จุดนี้ปัจจัยด้านสภาพทางเศรษฐกิจจะเป็นส่วนช่วยเสริมให้ผู้นำสามารถเสียสละไม่ว่าจะเป็น
เงิน ทรัพย์สินส่วนตัวหรือแรงงานก็ตาม และประกอบกับความซื่อสัตย์สุจริต ส่วนประกอบ
อย่างอื่นที่ช่วยเสริมบทบาทของผู้นำก็คือ ความเข้มแข็งเอาจริงเอาจัง การมีศิลปะในการพูด

ชักนำ และความสามารถในการติดต่อสื่อสาร และในวิธีการขั้นสุดท้ายที่ปฏิบัติต่อชาวบ้านส่วนน้อยที่ไม่ยอมรับ ก็คือการผลักดันโดยใช้อิทธิพลที่เกิดจากความเกรงใจ ความเคารพนับถือซึ่งต่อผู้นำเองหรือต่อบุคคลอื่นที่ผู้นำสามารถใช้อิทธิพลผลักดันได้

4. กิจกรรมเกี่ยวกับการควบคุมพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน ได้กล่าวถึงเรื่องการจัดชุดรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน (ชรบ.) การออกระเบียบข้อบังคับของหมู่บ้าน และการเป็นหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ดังต่อไปนี้

4.1 การจัดชุดรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการจัดให้มีขึ้นตามแบบหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพบ.) การดำเนินการจึงอยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของผู้นำเฉพาะบางคน ที่มีลักษณะเข้มแข็ง ใจนักเลง คบเพื่อนฝูงมาก ความสำเร็จเกิดขึ้นเฉพาะช่วงเวลาการประกวดหมู่บ้านเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากผู้นำได้โน้มน้าวจิตใจให้ผู้ที่เป็น ชรบ. กระทำเพื่อการประกวดหมู่บ้านเป็นสำคัญ เนื่องจากสภาพความเป็นจริงนั้นเป็นเรื่องที่ทำได้ยากและไม่จำเป็นต้องทำได้ อย่างไรก็ตามจะกล่าวไว้ว่าสถานการณ์เอื้ออำนวยแต่เพียงประการเดียวก็ไม่ได้ ทั้งนี้ก็เพราะว่าในขณะนั้นอิทธิพลส่วนหนึ่งที่ผู้นำใช้ต่อชรบ. นั้นเป็นผลมาจากคุณลักษณะเฉพาะตัวของผู้นำด้วย

4.2 การออกระเบียบข้อบังคับของหมู่บ้าน การริเริ่มเรื่องนี้ไม่ได้เกิดจากผู้นำของหมู่บ้านโดยตรง แต่เกิดจากการแนะนำของทางราชการ ผู้นำของหมู่บ้านเป็นผู้ที่คิดระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ขึ้นมา แล้วจึงนำไปขอประชามติจากชาวบ้าน ดังนั้น ที่มาของอำนาจของผู้นำในการบังคับใช้จึงเกิดขึ้นเพราะเป็นมติของคนส่วนใหญ่ อำนาจและการใช้อำนาจดังกล่าวมอบให้กับคณะกรรมการหมู่บ้าน ลักษณะเช่นนี้จึงเป็นการปฏิบัติแบบราชการ แต่ในความเป็นจริงนั้นผู้นำของหมู่บ้านไม่ได้เข้มงวดอย่างจริงจังนัก

4.3 การควบคุมประชาชนให้ปฏิบัติตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองเกิดขึ้น หลังจากสถานการณ์พัฒนาหมู่บ้านเพื่อการประกวด ขณะนั้นโครงสร้างอำนาจของหมู่บ้านแบบ คณะกรรมการหมู่บ้านได้ผ่านการทดสอบและปรับตัวแล้ว ผลแห่งความสำเร็จในการประกวด หมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างจึงเป็นหลักประกันว่าผู้นำของหมู่บ้านสามารถดำเนินการเรื่องนี้ต่อไปได้ ประกอบกับทางราชการมีแผนงานที่จะต้องจัดให้มีหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองขึ้นมา เป็น ตัวอย่างสักหมู่บ้าน การตัดสินใจยอมรับจากกล่าวได้ว่ามีลักษณะเป็นการสนองนโยบายของ ทางราชการและความต้องการของข้าราชการ การดำเนินการในเรื่องนี้จึงมีขั้นตอนเป็นทาง การแบบการใช้อำนาจของคณะกรรมการหมู่บ้าน วิธีดำเนินการคล้ายกับการออกระเบียบ ข้อบังคับของหมู่บ้าน อันดับแรกคือการสร้างประชาคมตีให้คนส่วนใหญ่ของหมู่บ้านยอมรับ ก็จะทำให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีอำนาจตามมตินั้น แต่เมื่อพิจารณาอย่างแท้จริงก็พบว่ากลุ่มผู้นำได้ วางแผนและกำหนดเป้าหมายเอาไว้แล้ว การกระทำเพื่อแสดงว่าคนส่วนใหญ่มีมติยอมรับเป็น เพียงส่วนหนึ่งในแผนการดำเนินการของกลุ่มผู้นำเท่านั้น เนื่องจากการควบคุมพฤติกรรม ของชาวบ้านให้เลิกลอบมูอย่างสิ้นเชิงนั้นเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก วิธีการของผู้นำที่เป็นผลมา จากสถานภาพทางสังคมของการดำรงตำแหน่งคณะกรรมการหมู่บ้านนั้นไม่สามารถก่อให้เกิดผล สำเร็จได้ เพราะว่ายังมีผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม การจะใช้เงื่อนไขให้สังคมส่วนใหญ่บีบบังคับ ให้ผู้ฝ่าฝืนกลายเป็นบุคคลสังคมรังเกียจนั้นไม่อาจนำมาใช้ได้ เพราะว่าจะส่งผลให้เกิดความ ขัดแย้งและแตกแยกในสังคมก็ได้ ดังนั้น จึงพบว่าผู้นำได้ใช้วิธีการประนีประนอมโดยไม่ปะทะ กับปัญหา แต่ใช้วิธีการขอร้องให้ปฏิบัติตามโดยใช้อิทธิพลที่เกิดจากความสัมพันธ์ส่วนตัว ความเกรงใจ อากุโล เป็นต้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ ผู้นำสามารถบันดาลให้ไม่มีการขาย สุรา และบุหรี่ยาในหมู่บ้าน การขอร้องให้คนที่เลิกเล่นการพนันและเลิกดื่มสุราไม่ได้จริง ๆ ให้ พวกเขาออกไปกระทำนอกบริเวณหมู่บ้าน วิธีการเช่นนี้จึงเป็นผลมาจากคุณลักษณะส่วนตัวของ ผู้นำ จากการศึกษาไม่พบว่ามิได้มีผู้ใดกล้าท้าทายอำนาจของกลุ่มผู้นำ โดยไม่ยอมรับหรือฝ่าฝืน ในช่วงเวลานั้นเลย

ตารางที่ 6 แบบแผนกรรมวิธีของผู้นำท้องถิ่นในการควบคุมพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน

เป้าหมาย	วิธีการ	ปัจจัยที่ใช้
สังคมหมู่บ้านมีความสงบสุข โดยให้คนในหมู่บ้านปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของหมู่บ้าน ให้คนในหมู่บ้านอยู่ในศีลธรรมอันดี โดยการปฏิบัติตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง	1. วิธีการจัดชุดรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้าน 2. วิธีการชักนำให้คนในหมู่บ้านปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของหมู่บ้าน 3. วิธีการชักนำให้คนในหมู่บ้านปฏิบัติตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง	1. คุณลักษณะเฉพาะตัวของผู้นำที่คบเพื่อนฝูงมาก ใจนักเลง เข้มแข็ง ชอบช่วยเหลือสังคม 2. อิทธิพลเกิดจากการที่ผู้นำใช้วิธีการลงประชามติ ผู้นำจึงมีอิทธิพลจากการที่ดำรงตำแหน่งเป็นทางการในคณะกรรมการหมู่บ้าน 3. อิทธิพลเกิดจากตำแหน่งผู้นำเป็นทางการ เช่นเดียวกับการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของหมู่บ้าน ที่สังคมได้ให้อำนาจกับผู้นำ และอิทธิพลที่เป็นความเกรงใจ ที่เกิดจากบุญคุณ อาวุโส เครือญาติ และอีกประการคืออิทธิพลที่จะใช้ความรุนแรงบีบบังคับ (ซึ่งไม่ได้ใช้)

สรุป ลักษณะแบบแผนของการใช้ทรัพยากรทางการเมืองที่เป็นผลส่งเสริมให้ผู้นำมีอิทธิพลในเรื่องนี้จะพบว่าผู้นำได้ใช้ทรัพยากรทางการเมืองที่ก่อให้เกิดความยอมรับนับถือเป็นขั้นแรกเช่นเดียวกับเรื่องอื่น ๆ เมื่อคนส่วนใหญ่ยอมรับก็เป็นผลให้เกิดภาวะผู้นำ ซึ่งเขามีความชอบธรรมที่จะใช้อำนาจหน้าที่จากตำแหน่งที่เป็นทางการผลักดัน บังคับให้บุคคลใดยอมรับปฏิบัติตามที่ต้องการ สิ่งที่ผู้นำใช้ก็คืออิทธิพลที่เกิดจากความเกรงใจ ดังจะเห็นได้จากการขอให้ไปเล่นการพนัน ดื่มสุรานอกเขตหมู่บ้าน เพื่อเห็นแก่ส่วนรวม และมาตรการขั้นสุดท้ายที่มีการเตรียมไว้ก็คือการใช้อิทธิพลโดยใช้ความรุนแรงบีบบังคับ ดังเช่น ถ้าหากไม่เลิกขายสุรา ก็จะนำพรรคพวกมาซื้อเชื่อแล้วไม่จ่ายเงิน เป็นต้น

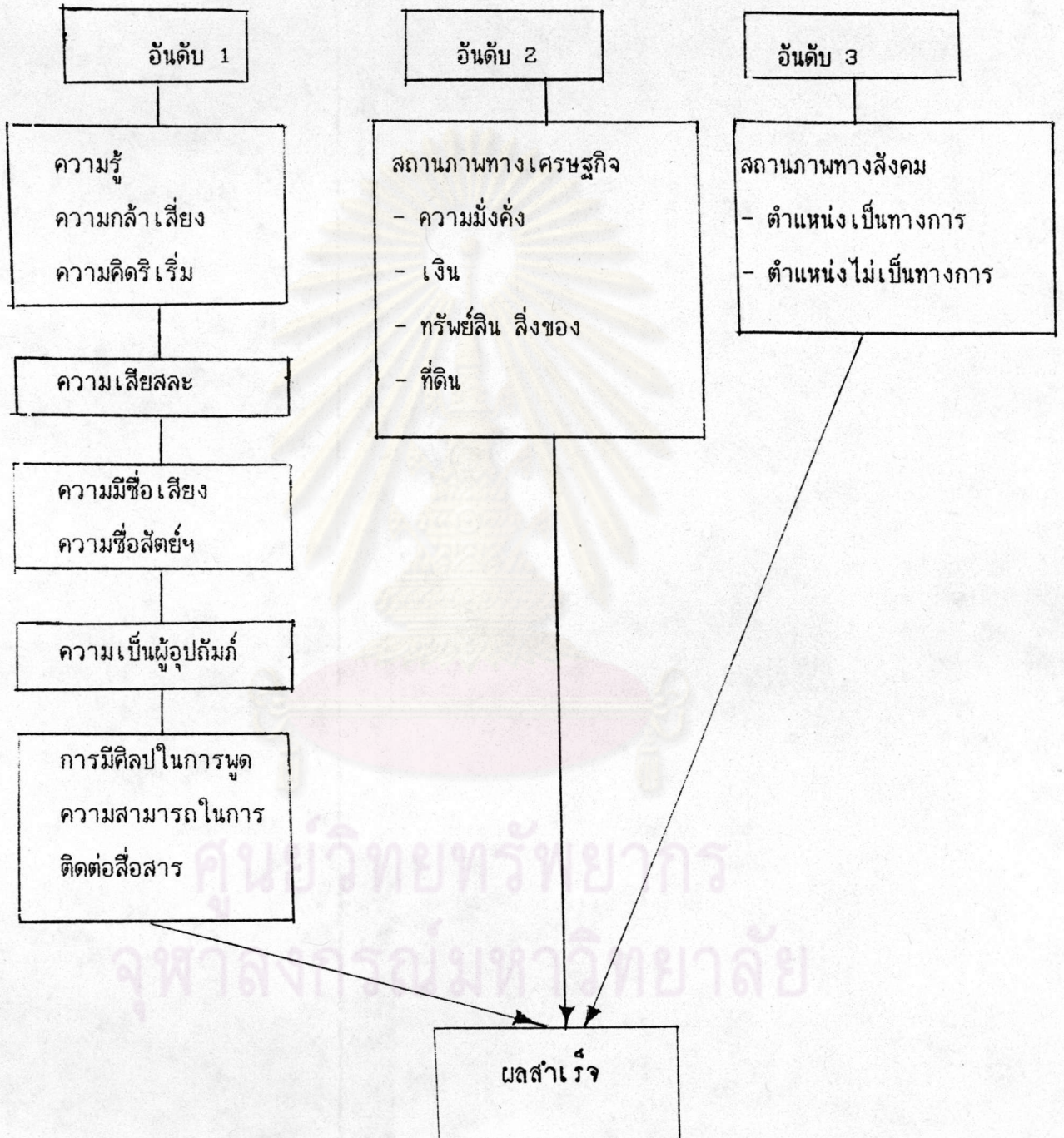
จากผลการศึกษาจึงพบว่ากรรมวิธีของผู้นำที่ใช้ในการพัฒนาชนบทที่หมู่บ้านเขา
ป่าเจ้ นั้น เป็นผลมาจากปัจจัยด้านคุณลักษณะ เฉพาะตัวของผู้นำ เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด
กล่าวคือคุณลักษณะเหล่านี้ประกอบด้วย ความเสียสละ ความรู้ ความมีชื่อเสียง ความซื่อสัตย์

พูดจริงทำจริง ความคิดริเริ่ม เป็นผู้อุปถัมภ์ของกลุ่มเป็นที่พึ่งของคนอื่นมีความเป็นกันเองมี
พรรคพวกเพื่อนฝูงมาก ความกล้าเสี่ยง ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร และการมีคิปล
ในการพูด เป็นต้น ในขณะที่ปัจจัยสถานภาพทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญรองลงมา กล่าว
คือมีส่วนสนับสนุนช่วยให้ผู้นำท้องถิ่นแสดงบทบาทการ เป็นผู้นำของเขาได้ดียิ่งขึ้นตามความ
คาดหวังของผู้ตามในสังคมไทย กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผู้นำจะต้องเป็นคนที่มีฐานะดีพอสมควร
เพราะว่าสังคมชนบทนั้นมีลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน คนที่เป็นผู้นำจึงอยู่ในฐานะผู้อุปถัมภ์ของกลุ่ม
สามารถให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เพื่อนบ้าน ในส่วนปัจจัยสถานภาพทางสังคม อันได้แก่
ตำแหน่งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการนั้น การศึกษาไม่พบว่าผู้นำได้ใช้อิทธิพลอันเกิดจาก
ตำแหน่งที่เป็นทางการอย่างชัดเจน เช่น การใช้อิทธิพลต่อผู้อื่นในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย
ผู้ใหญ่บ้าน จะพบบ้างก็เป็นกรณีตำแหน่งไม่เป็นทางการ คือ การเป็นผู้นำหรือหัวโจกในเขต
บ้านต่าง ๆ ทั้งนี้กลุ่มผู้นำได้จัดโครงสร้างขึ้นมาอย่างเหมาะสม การรวมตัวกันเป็นคณะกรรมการ
หมู่บ้าน เป็นการรวมตัวกันเข้าระหว่างผู้นำแบบเป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
และผู้นำแบบผู้นำไม่เป็นทางการ เช่น ผู้อาวุโส อดีตครูที่เกษียณอายุราชการ ผู้นำละแวก
บ้าน เข้าไว้ด้วยกัน ทำให้บุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีตำแหน่งในคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งเป็น
ตำแหน่งเป็นทางการตามแนวความคิดการพัฒนาชนบทแนวใหม่

แบบแผนกรรมวิธีการใช้และขั้นตอนในการนำทรัพยากรทางการเมืองมาทำให้ผู้นำ
มีอิทธิพลที่สำคัญ นั้นคือผู้นำใช้คุณลักษณะเฉพาะตัวเป็นปัจจัยแรก และใช้สถานภาพทางเศรษฐกิจ
ของผู้นำมาสนับสนุน ความเสียสละ ความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้อุปถัมภ์ ในขณะที่สถานภาพ
ทางสังคมมีส่วนสนับสนุนความมีชื่อเสียง และความเป็นผู้อุปถัมภ์ของกลุ่ม ดังนั้น อิทธิพลของ
ผู้นำจึงเกิดจากความศรัทธาและนิยมนับถือ สืบเนื่องมาจากคุณค่าสังคม (Social Value)
กำหนดคุณสมบัติของ "ผู้นำ" ที่ดีในสังคมไทยคล้ายกับ "ลูกพี่" (ผู้อุปถัมภ์) นั่นเอง¹

¹โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับระบบแห่งความสัมพันธ์ของคนไทย ใน กนก
วงศ์ตระหง่าน, มิติทางการเมืองในปรากฏการณ์สังคมไทย, อ่างแล้ว, หน้า 346-356.

แผนภูมิ 2 แบบแผนกรรมวิธีหลักในการใช้และขั้นตอนการใช้ทรัพยากรทางการเมือง
ของผู้ว่าท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

แนวคิดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ต้องการศึกษาลักษณะชนบท โดยเฉพาะในระดับหมู่บ้านเกี่ยวกับการเมืองในหมู่บ้านซึ่งเป็นเรื่องน่าสนใจและควรขยายความรู้และความเข้าใจเรื่องนี้ให้มากยิ่งขึ้น การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเฉพาะกรณีหมู่บ้านเขาป่าเจ้า อ.ควนขนุน จ.พัทลุง และทำการสัมภาษณ์ผู้นำของหมู่บ้านเพียง 10 คน ย่อมมีข้อจำกัดที่จะสามารถอ้าง (infer) เป็นข้อสรุปทั่วไป เนื่องจากหมู่บ้านที่ผู้วิจัยทำการศึกษามีเพียง 1 ใน 58,389 หมู่บ้านของทั้งประเทศ และเป็นเพียง 1 ใน 7,025 หมู่บ้านของภาคใต้ สิ่งที่ค้นพบจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของความเป็นจริง (total of reality) ซึ่งถ้าจะอ้างผลการศึกษาวิจัยนี้เป็นข้อสรุปทั่วไปก็อาจจะเป็นข้อสรุปที่ผิดพลาด (fallacy) ได้ ข้อเสนอแนะจึงมีขอบเขตอยู่เฉพาะผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้เท่านั้น

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยแท้จริงแล้วเป็นการปลุกระดมหรือชักจูง (mobilized) อาจเปรียบเทียบกับได้ว่ากิจกรรมการสร้างประชาคมน้อย น่าจะมีลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างที่ควรจะเป็น คือ ประชาชนเองเป็นผู้กำหนดปัญหาและร่วมแก้ไขปัญหาของตนเอง แต่เมื่อกิจกรรมพัฒนาที่ทางราชการเข้าไปมีส่วนดำเนินการ กลับกลายเป็นการปลุกระดมประชาชนให้มาร่วมกิจกรรมพัฒนา ดังนั้น หากมุ่งหวังให้ประชาชนในหมู่บ้านชนบทมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริงแล้ว ก็จำเป็นต้องกำหนดและทบทวนบทบาทของรัฐโดยคำนึงเป็นพิเศษว่าหมู่บ้านมิใช่เป็นเพียงหน่วยการปกครองเท่านั้น แต่เป็นหน่วยทางสังคม-เศรษฐกิจด้วย ที่สำคัญคือ การยอมรับลักษณะเฉพาะของแต่ละหมู่บ้าน ถ้ารัฐได้ทราบและเข้าใจโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมของแต่ละหมู่บ้านอย่างเพียงพอและทั่วถึง การพัฒนาชนบทที่หมู่บ้านเขาป่าเจ้าเพื่อการประภวณั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่จะเป็นการระดมประชาชนให้มาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพราะว่าการเมืองในหมู่บ้านเป็นเรื่องของผู้นำท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่ชาวบ้านทั่วไปไม่มีบทบาทเท่าใดนัก ดังนั้น จึงควรนำไปพิจารณาในการกำหนดนโยบาย และรูปแบบในการพัฒนาชนบทไทยต่อไป

2. การพัฒนาชนบทจะต้องอาศัยผู้นำท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญ ในปัจจุบันเป็นความพยายามที่จะให้เป็นผู้นำตามรูปแบบและกฎหมาย อันได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งกรรมการสภาตำบลและกรรมการหมู่บ้าน ให้มีโครงสร้างที่สลับซับซ้อนกว่าเดิมยิ่งขึ้น การพัฒนาที่หมู่บ้านเขาป่าเจ้าสะทอนให้เห็นว่า ในความเป็นจริงมีความจำเป็นมากน้อยเพียงใด ในรูปแบบการจัดตั้งและการกำหนดโครงสร้างของผู้นำของหมู่บ้าน เพราะพบว่าการดำเนินการของผู้นำนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับตำแหน่งทางการเหล่านี้ ในทางตรงข้ามกลับมีลักษณะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะผู้นำต่างสำนึกว่าเป็นงานของส่วนรวม เพราะฉะนั้น จึงนำบททวนดูว่ามีความจำเป็นในการสร้างความเป็นราชการให้แก่ชุมชนระดับล่างสุดนี้หรือไม่ ทางออกของการพัฒนาชนบทจึงน่าจะเน้นและสร้างความสำนึกให้กับผู้นำท้องถิ่น ภายใต้หลักการพึ่งพาตนเองและการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาควรค่อยเป็นค่อยไปมิใช่รีบเร่ง มิใช่กระทำเพียงเพราะความต้องการของผู้พัฒนาเท่านั้น การพึ่งพาตนเองนั้นควรรีเริ่มจากสติปัญญาพื้นบ้านที่มีอยู่ในหมู่บ้านนั้นแล้ว จากนั้นจึงค่อยปรับปรุงด้วยความรู้สมัยใหม่ที่จะต้องพิจารณาแล้วว่าจะไม่เป็นอันตรายต่อสังคม อีกทั้งจะต้องพิจารณาว่ามิจางอะไรบ้างที่ท้องถิ่นในชนบทจะสามารถพึ่งพาตนเองได้ และต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กรราชการ นั้นหมายความว่าควรให้ความรู้ต่อผู้นำท้องถิ่น และส่งเสริมบทบาทของผู้นำท้องถิ่นตามหลักการพึ่งพาตนเอง และการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย